

Шохов О., здобувач кафедри культурології історико-філософського факультету, Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова (Україна, Одеса), shokhov@gmail.com

Два підходу до уявлень про мережі: «революційний» Латура і «традиційний» Кастельс

Зіставлено термін «актор–мережа» з Акторно–мережевою теорією (АМТ) Бруно Латура і термін «мережа», який уживає М. Кастельс. Конструкт Бруно Латура «Актор–мережа» є способом збірки соціального. «Мережа» в цьому контексті – це сліди дій та рішень акторів, що зберігаються доти, поки актори підтримують встановлені внаслідок їхньої активності асоціації та зв'язки. Відзначено, що актори в АМТ водночас є і тими, хто здійснює перезбірку соціального, і тими, з кого соціальне відповідно і збирається. При цьому акторами можуть бути як люди, так і речі. «Мережа» М. Кастельса є речовою інфраструктурою передачі комунікативних даних. В статті продемонстровано, що різні трактовки терміну «мережа» пов'язані з особливостями дослідницьких стратегій вказаних авторів і напрямками їхніх наукових пошуків. Здійснено порівняльний аналіз термінологічного апарату М. Кастельса і Б. Латура, проаналізовано терміни «актор–провідник», «актор–посередник», «суб'єкт», «комунікація», «асоціація», «суспільство», «колектив», «політичне тіло», «локалізація», «панорама». Зафіксовано вімінність дослідницьких ракурсів відповідних концепцій мережі.

Ключові слова: Латура, Кастельс, мережа, акторно–мережева теорія.

* * *

УДК 911.321

Тарасова Н. Ю.,

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії і педагогіки, ДВНЗ «Національний гірничий університет» (Україна, Дніпро), tarasova116@ukr.net

КУЛЬТУРНІ СУПЕРЕЧНОСТІ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ЧИННИК УСКЛАДНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ. ТЕОРЕТИЧНІ ІДЕЇ ДЕНІЕЛА БЕЛЛА В УКРАЇНСЬКОМУ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОМУ КОНТЕКСТІ

Розглянуто концепцію культурних протиріч постіндустріального суспільства Деніела Белла. Метою дослідження слугувало доведення її актуальності в якості методологічного орієнтиру дискурсу процесів інформатизації українського суспільства, які демонструють культурні ускладнення через суперечливі спадок перехідної доби від пізньої індустріальної культури. В роботі застосовувалися діалектичні, компаративні, структуральні, герменевтичні методи аналізу. Було виявлено амплітуду культурних змін в процесі розпаду цілісності культури на три автономні сектори – соціальну організацію й техно–економічну структуру, політику й культуру. Доведено, що кожна з цих сфер отримує власний напрям розвитку, призводячи до культурного дисбалансу. Визначено, як під впливом універсалізації в культурі постіндустріального суспільства ускладнюються соціальні солідарності, колективні тотожності, національні ідентифікації суспільства.

Ключові слова: постіндустріальне суспільство, культура, техно–економічний порядок, соціальна структура, осові принципи, національна ідентифікація, колективні тотожності, етнокультурні уподобання, самореалізація «Я».

Кожне наступне десятиліття з часів набуття Україною державно–політичної незалежності по–своєму підсилює значення у вітчизняному філософському дискурсі проблеми культури. Адже в сучасному цивілізаційному контексті, де панують інформаційні технології й універсальні комунікативні способи обміну соціальним досвідом, як і для кожної з потужних спільнот, для українського суспільства виникає необхідність осмислення специфікації інноваційного розвитку, а значить і його культурної вкоріненості. Питання темпів та ефективності інформаційного економічно–технологічного оновлення, що врешті визначають місце країни чи навіть окремо взятого регіону в ієрархії розвинених суспільств глобального світу, також призводять до необхідності філософського аналізу

проблем постіндустріальної культури як визначального чинника організації та інституційного впровадження життєво спроможного, духовно неповторного потенціалу в процеси інформатизації.

Адже саме дослідження функціональних і змістовних перетворень культури часів постіндустріального – інформаційного суспільства, дасть зрозуміти дух перебудов соціальної структури сучасних суспільств та трансформацій способів політичного управління (зокрема, створення публічних владних механізмів «цифрового уряду» й «електронної демократії»). Лише аналітичний розгляд динаміки культурних форм в постіндустріальний період надасть можливість довести, чому з надзвичайним інформаційним розширенням пізнавальних і комунікативних можливостей людини, революційними зрушеннями в технологіях (створенням програмного забезпечення й штучного інтелекту, відкриттям нових матеріалів, появою генної інженерії тощо) етнокультурні форми знання, колективні етичні й моральні норми, національні приналежності й уподобання, поступаються своєю світоглядною впливовістю мультикультурним й індивідуальним.

Науковий інтерес до різних аспектів феномену культури постіндустріального суспільства, реалізується в оригінальних теоріях Ф. Фукуями, М. Кастельса, Н. Вінера, М. Маклюена, Й. Масуди, Е. Тоффлера, А. Турена, Ф. Уєбстера, Д. Тапскотта, Р. Хатчіна, Т. Хьюзена. Вони розглядають стосунки культури з новими, у порівнянні з індустріальними, формами організації соціального, економічного, політичного життя в межах теорій «кібернетичного», «мережового» суспільства, Другої й Третьої хвилі, суспільства знання. Майже в той же часовий відрізок, в роботах Б. Андерсона, Е. Сміта, Дж. Гатчінсона, Е. Гобсбаума, К. Дойча, Ю. Хабермаса, ретельно тлумачаться проблеми національної ідентифікації в постіндустріальному контексті. На тлі ускладненого останніми роками політично й соціально, культурно специфічного українського екзистенційного контексту активізуються дослідження проблем національної ідентичності, розглянутої в різних напрямках. Зокрема, в концептуальному аспекті – в наукових розвідках М. Степико, В. Піменова, П. Кушнер, О. Шевченко, щодо конституційних засад формування політичної нації й національної ідентифікації української еліти в роботах М. Пірен, О. Хорошилова, О. Багмет, у психологічному аспекті – в дослідженнях П. Гнатенка, Д. Піонтковської, в осмисленні взаємодій колективної пам'яті з національною ідентичністю, мовних засад міжкультурної комунікації й освітньої парадигми в працях Я. Грицак, В. Пержуна, Л. Масенко, І. Букреевої, В. Дмитренка, З. Комаринської, У. Луц. Розгляд культурних особливостей і ускладнень національної програми інформатизації українського суспільства, питань формування інформаційного простору, інформаційної безпеки, протистояння процесам глобалізації, інформаційних засобів взаємодії культури і влади, інформатизації як стратегічного ресурсу розвитку суспільства здійснюється в роботах В. Пожуєва, І. Коляди, М. Кириченка, А. Михайловського, Н. Денисенка, А. Левченко, М. Левченко, А.–М. Лучак–Фокшея, інших.

Однак питання відношень культурних суперечностей постіндустріального суспільства із процесами особистісної ідентифікації та національної

ідентифікації суспільства залишається у більшості з цих досліджень нерозглянутим. Хоча серед культурних характеристик українського суспільства звертає на себе увагу така суперечка постіндустріальної культури, як неузгодженість інноваційних тенденцій розвитку з процесами національної ідентифікації. І як наслідок, залишається відкритим питання раціоналізації специфічних механізмів національних моделей економічно-технологічного розвитку, що пов'язане з транзитом традиційного культурного досвіду з визначальних духовних і соціальних інституцій (в тому числі, в українському суспільстві). А отже, виникає необхідність в науковому вивченні джерел означених культурних ускладнень – вияву загальних принципів і особливостей культурних протиріч постіндустріального суспільства в конструктивному розгортанні процесів інформатизації.

Метою даної розвідки є дискурс концепції культурних протиріч постіндустріального суспільства Деніела Белла як методологічної основи теоретичної побудови нових стратегій постачання національного культурного досвіду в процеси специфікації інформаційної моделі економічно-технологічного й соціального розвитку українського суспільства.

Вихідна ідея осмислення культурних протиріч в постіндустріальному суспільстві Д. Белла така: початком сутнісних змін у культурі другої половини ХХ століття стає прихід «нігілізму», в сенсі пост-ніцшеанського остаточного заперечення класичної раціональної парадигми й духовних нормативних морально-релігійних цінностей модерну. Нова раціональність як доля, сучасність і терор, за метафоричним визначенням Белла, проголошує кінець модерну як більш, ніж столітнього культурного руху, і просуває технократичну логіку. В заперечення світоглядної картини минулого, на цій хвилі світовідчуття впроваджується настрої кінця історичного часу – прагнення людською самосвідомістю «зруйнувати своє минуле й контролювати майбутнє» [2, с. 254]. Передчуття смерті буржуазних суспільних відносин, сконцентрованих навколо торговельно-економічного обміну наближають ознаки суспільної дезінтеграції.

Белл відзначає нову постіндустріальну тенденцію – урізноманітнення змін в різних підструктурах культури. І це по суті перегукується, з ніцшеанським нігілістичним баченням «країни культури», де Заратустра з «тугою в серці» сміється над культурою як чимось жакхливим «строкатим», як над «батьківщиною горщиків для усіх фарб», «обличчями й тілами, розмальованими на п'ятдесят ладів» [8, с. 104].

В глибині культури – на рівні традиційної підструктури, де вона торкається структури суспільства, зауважує Белл, докорінних змін майже не відчувається, внаслідок більш плинного характеру оновлень в духовній царині (у традиційних способах життя, формах і засобах діяльності, звичках, нормах і цінностях). Навпаки, в політичній галузі швидко створюються передумови для кардинально нових форм управління, форм досягнення суспільного успіху, для формування нових еліт. Глибоко ускладнюються взаємодії соціального й економічного обміну, характер праці й виробництва.

Однак внаслідок внутрішньої сегментації культури постіндустріального суспільства, культура втрачає свою

системну єдність і значення суспільно інтегральної духовної сили (як це було в добу модерну), коли «... кожна фаза культури від моралі й мистецтва через політичну форму до філософії сформована єдиним Geist (духом)...» [2, с. 256]. Без цілісного культурного фундаменту, «культурних скріп» кризує суспільна цілісність. Суспільство вже не нагадує «павутиння», воно не здатне на культурну взаємопов'язаність, духовну ідентичність, єднання за «певним внутрішнім принципом», визначальним для різних соціальних форм життєдіяльності соціуму.

Звідси похідна суперечлива обставина культури постіндустріалізму – інша інтерпретація історичного часу. Кінець культурної єдності обумовлює кризу еволюційної логіки послідовності специфічно обумовлених культур (грецька – римська антична–середньовічна феодальна–капіталістична тощо). Кілька тисячолітня історія культури втрачає діалектичний принцип розвитку. Це резонує з думкою про культуру постіндустріальної доби Ф. Фукуями – весь попередній ланцюг історично й ментально неповторних культур скасував прихід «універсальної потребительської культури на основі ліберальних економічних принципів для третього мира в той же ступені, що и для второго, и первого» [9, с. 177].

Зміни в культурі постіндустріального суспільства, дають Беллу вивести, що культура вже не мислиться єдністю артефактів чи вдосконалення колективно-групових та індивідуальних способів життя. Оновлюється розуміння її реалізацією символічних модальних форм, галуззю чуттєво впливового символізму, що здатний виразити сенс типових повсякденних екзистенційних людських ситуацій, звертаючись до образних форм мистецтва і релігій.

У зв'язку з цим, доцільність холістського, цілісного підходу в розумінні постіндустріального суспільства зникає. Дезінтеграція внутрішньої організації культури породжує відділені одна від одної, автономні сектори розвитку постіндустріального суспільства – техно-економічну структуру, політику й культуру, «кожна з яких підпорядковується різному осьовому принципам» [2, с. 257].

Причиною їх неузгодженості й асиметрії виступає різноспрямованість, за термінологією Белла, ціннісних принципів і організаційних структур культури, політики, технологічної економіки. А саме: функціональної раціональності, економізації, інструменталізму, корисності, ефективності, оптимізації, продуктивності, спеціалізації та сегментації – цінностей техніки, виробничого менеджменту, товарного обміну, сервісу, системи зайнятості, соціальної стратифікації постіндустріального суспільства; 2– соціально-рольової ієрархічності й структурної функціональності, котрі формують обмін ролями в суспільстві, перетворюють людину на річ, об'єкт, інструмент, функцію; 3– політично-управлінського контролю й законності, бюрократизму й силової регуляції, соціальної справедливості, демократичної правової рівності й рівності можливостей, громадянськості, консенсусу, представництва, репрезентації й участі в прийнятті рішень.

«Автономні, ці сектори у культурних взаємодіях, тим не менш, взаємно обмінюються якостями. Соціальна

структура стає прагматичною, техно–економічна набуває соціально–рольового характеру, політика оперує економічно–технологічними категоріями в адмініструванні, торговельними – в прийнятті спірних рішень. Зміщується порядок в структурі видів діяльності – центрується роль теоретичного знання, економічних інновацій, політичних процесів. Капіталізм набуває нової форми, за Беллом, стає «економіко–культурною системою», порядком сільової комунікації в суспільстві за споживчими потребами обміну, купівлі–продажу. Він стає і системою демократичного узгодження на основі ліберальних цінностей політичних прагнень групових конкурентів. Така постіндустріальна диференціація й динаміка культурних форм закладає організаційні й ціннісні підвалини інформаційної технологічної економіки.

Нетотожні в постіндустріальному суспільстві культури, «принципи царин економіки й культури ведуть людей у протилежних напрямках» [2, с. 262], дають можливість застосування множини контрастних, суперечливих принципів, відповідних прагматичному духу фрагментованої культури, різним ритмам змін її складових. Лінійні техно–економічні зміни спрямовують на прагнення інноваційної ефективності, на можливість простої заміни менш продуктивної техніки (засобу, форми організації чи людини) – більш продуктивною. Нелінійні, інверсійні зміни в культурі, диктують необхідність повернення до не старіючого вічного спадку, транзиту з загальнолюдського в духовних надбаннях. Це призводить до посилення взаємодій різних елементів і спеціалізації, комплементарності та структурної диференціації в техніці й економіці. В культурі, навпаки, до нового злиття калейдоскопічних частинок розбитої модерної цілісності у нових еkleктиках та синкретизмі, внаслідок диференціації суспільств та розпаду місцевих культур (різних західних та східних релігійних культурів на злами класичних релігійних авторитетів, моральних систем, в мистецтві – символічне змішування елементів старовинних культур та авангарду в полістилістиці). В такий спосіб стверджується постіндустріальна альтернатива монокультурної єдності – культурна множинність, полікультуралізм, поліісторизм, семіотичний і символічний поліфонізм.

Цей феномен отримує менш критичного, ніж у Белла, більш стриманого теоретичного доведення в концепції «мозаїчної культури» М. Маклюєна: «Коль скоро в наш век совершается возврат к устной форме под давлением симультанной организации опыта, обусловленной электронной технологией, всё более очевидным для нас становится не критическое приятие метафор и моделей, порождённых прошлыми веками» [5, с. 55]. Виправданням еkleктичних асиміляцій елементів минулих культур у виразній культурній множинності Маклюєн вважає її свідому анти–монологічність, анти–тотожність, не–подібність. Щоб не бути не справжною, як це в модерні, культурна картина світу в інформаційну добу має здолати сцієнтичну універсальність, що врешті збіднює, різноманітність: «Не значит ли это, что если мы сумеем придумать единообразные средства перевода всех аспектов нашего мира на язык одного только чувства, то получим искажённую, но научную картину мира, в силу её единообразия и связности?» [5, с. 56].

На відміну від Маклюєна, Белл вважає, що прагнення подолання нормативної одноманітності в культурі постіндустріалізму виливається в буяння масової культури, з її експериментальними формами реклами, моди–від–кутюр, шоу–бізнесу, які стають «синтаксисом і семіотикою» сучасності, з мистецькою естетизацією агресивності, сексуальності, непристойності. Він вказує на виток цього – культуру зламу Ренесансу – Нових часів, коли починається «відкидання старих коренів заради суцільного перетворення», і разом із сміливим перетворенням природи відбувся наступ на сталі соціальні єдності (гільдії, групи, родини). Поява незалежного митця і вільного ринку людських можливостей призводить до амбіцій самореалізації «нічим не обмеженого «Я» [2, с. 263].

Продовжуючи інноваційні імпульси модерну, нова культура зневажає традиційну, знищує підстави для етнокультурних національних ідентифікацій. В культурній постіндустріальній атмосфері формується ідеал автономної особи, автентичного індивіда, в свідомості якого вирує ідея фіктивності спільноти і спільного буття. Це «Я» прагне достовірності, неповторності, унікальності, вивільнення від минулого культурного досвіду як від соціального пережитку, застарілих умовностей, лицемірства. Він обходить без суспільних інтерпретацій «Я». Не діяльність, а її мотивація, не совість, а індивідуалізм – критерій моральних оцінок і суджень особистості постіндустріальної доби.

Тож, культура постіндустріальних часів закладає в фундамент інформаційного суспільства ряд ціннісних протиріч, що ускладнюють раціональну аргументацію соціальної організації, політики, приватного й суспільного життя. Це – суперечливість громадянських виявів індивіда, протиставлення соціальним формам прийняття рішень – множини індивідуальних рішень, балансування між приватними інтересами й запобіганням соціальної відповідальності. Врешті, неспроможність суспільства аргументувати головні смисли і цінності культури, ствердження негативних, прагматичних, матеріальних, «низових» цінностей – споживацького пріоритету гедонізму, сексуальності. В запереченні модерних цінностей, виникає і протиріччя між капіталістичними цінностями свободи–рівності, стихійності–дієвості, знання–щастя, що є передумовою кризи традиційних культурних уподобань і тотожностей, спільної моралі, способів поведінки й мислення, фундаментальних спільностей для колективних і національних ідентифікацій суспільств.

Нетотожність між постіндустріальними економікою й технологіями, між соціальною структурою, політикою й культурою, небезпечна, вказує Белл. Тут джерело соціальних конфліктів, виток духовних втрат людини після розпаду її культурної цілісності – «відчуження, деперсоналізації, наступу на авторитети» [2, с. 260]. А отже й особиста культурна й соціальна самоідентифікація проблематизується.

Інтерполюючи теоретичні ідеї Белла в суспільну екзистенцію інформаційного суспільства початку ХХІ століття, знаходимо аналітичні підтвердження парадоксальних форм вирішення культурних протиріч постіндустріального суспільства. Зокрема, посилення рольових амбіцій держави, яка претендує на

компенсацію своєї суспільної переоцінки – в програмах на відновлення ідентичності, в комеморативних політиках з відродження історичної пам'яті для національної реконструкції класичних західних суспільств, про що свідчать дослідження П. Нора, Р. Брубейкера. Активізація прагнень держави очолити економічний розвиток, керувати головними аспектами суспільної життєдіяльності інформаційних суспільств сприяє ствердженню означених Беллом феноменів state–managed societies, state–directed economies, нових процесів суспільної солідарності й раціонального об'єднання сучасних замкнених на індивідуальній етиці й моралі суспільств, на чому наголошував К.–О. Апель. Відбувається гучне відродження «нової класової боротьби», розпочате в постіндустріальних суспільствах, яка намагається вирішити проблеми політично організованих групових впливів на перерозподіл державних бюджетів (радикали, неонацисти, праві, націоналісти тощо). Про це Белл висловлюється: «...я пишу не про події десятиліття, а глибоку культурну кризу, котра оточує буржуазні суспільства і, далі розвиваючись, послабить країну, сплутає мотивації індивідів спроквола навіювати сенс приповідки *capre deim* («лови момент»), продавати задешево громадянську волю. Проблеми не стільки в адекватності інститутів, скільки в видах засобів, які підтримують суспільство» [2, с. 272].

В інформаційному контексті цю проблему ретельно досліджує і М. Кастельс. Аргументуючи концепт «віднайдення традицій» у вивченні духовних джерел успішного розвитку специфічних інформаційних економік східноазійського тихоокеанського регіону, він характеризує парадоксально суперечливу «клаптеву» культуру інформаційного суспільства так: «культура ефемерного, культура кожного стратегічного рішення, скорее лоскутне одеяло, сшитое из опыта и интересов, чем хартия прав и обязанностей. Это многоликая виртуальная культура, как в визуальных переживаниях, созданных компьютерами в киберпространстве путем переустройства реальности» [4, с. 37].

Підтверджується життєва спроможність і теоретичних висновків Белла про не вирішеність декотрих культурних суперечок постіндустріальних суспільств в інформаційному контексті. Передусім, це постійний дефіцит інформації й недостатність комунікаційних засобів розповсюдження знання, необхідного для економічного зростання й розвитку високих технологій в багатьох країнах світу, й українському суспільстві, в тому числі. «У постіндустріальному суспільстві ... будуть нові нестачі, які утопісти ХІХ століття не могли передбачити – брак інформації, що виникне внаслідок зростання технічного знання й збільшення потреби в його поширенні, а також через підвищення «вартості часу як результату зрослої участі індивідів і потреба координації їхньої діяльності в політичних процесах» [2, с. 270]. Але це вже справа нових досліджень – культурних процесів інформаційного суспільства. *Висновки.* Теоретичні ідеї й висновки Д. Белла щодо протиріч постіндустріальної культури, не дивлячись на прискорений лінійний розвиток технологічних і економічних глобальних світових тенденцій, на появу нових соціальних феноменів і нових ознак інформаційної культури, не втрачають в більшості положень своєї актуальності. Тому вони мають залишатися важливим методологічним

орієнтиром для дослідників проблем інформатизації, взаємодії інформаційної культури й економіки, питань національної ідентифікації українського суспільства. А в цьому напрямі й для осмислення ролі традиційної культури в передачі ментального досвіду для формування нової історичної свідомості, вдосконалення комеморативних стратегій, формування альтернативи «фрагментованого «Я» – особистої ідентичності, відновлення моральної ідеї та турботи про інших як ціннісного фундаменту духовної єдності суспільства. Породжені багатокультурно позначеною інформацією, в політичній та соціальній сферах життєдіяльності українського соціуму проявляються безтурботність, безвідповідальність, егоїстичність – моральні «здобутки» інформаційної культури. Прагматичне укорінення «нео–космополітичних» уподобань відсувають на другий план утилітарної свідомості почуття національної належності. Це ставить завдання теоретичного виведення культурної унікальності й самототожності української культури в контексті поглиблення інформатизації, проблему раціональної аргументації дієвості традиційних етичних орієнтирів, компліментарних універсальним етичним засадам інформаційно–технічної діяльності. А значить і подальшої філософської рефлексії раціональних підходів до формування нової, національно специфічної інформаційної етики, компліментарної раціональності й ментально позначеної інформаційної культури в нашому суспільстві.

Список використаних джерел

1. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства [Текст] / Д. Белл // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. – К.: Либідь, 1996. – С.194–251.
2. Белл Д. Культурні суперечності капіталізму [Текст] / Д. Белл // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. – К.: Либідь, 1996. – С.251–275.
3. Ішук С. М. Культура Інтернету в контексті культури інформаційного суспільства [Текст] / С. М. Ішук // Наукові записки КУТЕП. – 2014. – №17. – С.234–245.
4. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура: Пер. с англ. под науч. ред. О. И. Шкаратана [Текст] / Мануэль Кастельс. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
5. Маклюен М. Галактика Гуттенберга [Текст] / М. Маклюен. – Киев: Ника–центр, 2004. – 432 с.
6. Пірен М. Сучасна українська політико–владна еліта і проблеми національної самоідентифікації [Текст] / Марія Пірен // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Культурологія». – 2017. – Вип.18. – С.16–20.
7. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування [Текст] / М. Т. Степико. – К.: НІСД, 2011. – 336 с.
8. Фридрих Ницше. Так говорив Заратустра [Текст] / Фридрих Ницше. – М.: Интербук, 1990. – 301 с.
9. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек [Текст] / Фрэнсис Фукуяма; пер. с англ. М. Б. Левина. – М.: АСТ: Полиграфиздат, 2010. – 588 с.

References

1. Bell D. Prykhid postindustrial'noho suspil'stva [Text] / D. Bell // Suchasna zarubizhna sotsial'na filozofiya. – K.: Lybid', 1996. – S.194–251.
2. Bell D. Kul'turni superechnosti kapitalizmu [Text] / D. Bell // Suchasna zarubizhna sotsial'na filozofiya. – K.: Lybid', 1996. – S.251–275.
3. Ishchuk S. M. Kul'tura Internetu y konteksti kul'tury informatsiyonoho suspil'stva [Text] / S. M. Ishchuk // Naukovi zapysky KUTEP. – 2014. – №17. – S.234–245.
4. Kastel's M. Informacionnaja jepoha: jekonomika, obshhestvo i kul'tura: Per. s angl. pod nauch. red. O. I. Shkaratana [Tekst] / Manujel' Kastel's. – M.: GU VShJe, 2000. – 608 s.
5. Makljuen M. Galaktika Guttenberga [Tekst] / M. Makljuen. – Kiev: Nika–centr, 2004. – 432 s.

6. Piren M. Suchasna ukrajins'ka polityko-vladna elita i problemy natsional'noyi samoidentyfikatsiyi [Text] / Mariya Piren// Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiya». Seriya «Kul'turolohiya». – 2017. – Vyp.18. – S.16–20.

7. Stepyko M. T. Ukrayins'ka identychnist': fenomen i zasady formuvannya [Text] / M. T. Stepyko.– K.: NISD, 2011. –336 s.

8. Fridrih Nicshe. Tak govoryl Zaratustra [Tekst] / Fridrih Nicshe. – M.: Interbuk, 1990. – 301 s.

9. Fukujama F. Konec istorii i poslednij chelovek [Tekst] / Frjensis Fukujama; per. s angl. M. B. Levina. – M.: ACT: Poligrafizdat, 2010. – 588 s.

Tarasova N. Yu., candidate of philosophical sciences, Associate Professor, Associate Professor of Department of Philosophy and Pedagogics, State Higher Education Institution «National Mining University» (Ukraine, Dnipro), tarasova116@ukr.net

Cultural contradictions of post-industrial society as a factor of complicating national identity. Theoretical ideas of Daniel Bell in the Ukrainian existential context

This article presents the concept of cultural contradictions of the post-industrial society of Daniel Bell. Research goal was to prove its relevance as a methodological reference point for the discourse of the informatization processes of Ukrainian society, which demonstrate complexities in many spiritual and social aspects, provided with a contradictory legacy of the transition period from late industrial to information culture. Dialectical, comparative, structural, hermeneutical methods of analysis were used in this work. There was revealed the amplitude of cultural changes in the process of the disintegration of the culture's integrity into three autonomous sectors—the social organization and the technological and economic structure, politics and culture. It is reasoned that each of these spheres acquires its own direction of development, leading to a cultural imbalance. Conclusions are drawn about how, under the influence of universalization in the culture of a postindustrial society, social solidarities, collective identities, national identification of society are being complexified.

Keywords: post-industrial society, culture, techno-economic order, social structure, axial principles, national identity, collective identities, ethno-cultural preferences, self-fulfillment.

* * *

УДК 177.61

Туренко В. Е.,

кандидат філософських наук, молодший науковий співробітник філософського факультету, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), amo-ergo_sum@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ДРУЖБИ І ЗАКОХАНОСТІ У ПЛАТОНА: ПОСТАНОВКА ПИТАННЯ

Здійснюється комплексне висвітлення експлікації дружби та закоханості у спадщині Платона. Доводиться, що закоханість, на думку античного мислителя, є здебільшого негативним феноменом у структурі людського буття. Виявлено, що дружба, згідно з концепцією давньогрецького філософа, може бути двох видів: така, що заснована на протилежних цінностях, характерах, роду діяльності, і така, що в основі своєї передбачає спільні інтереси, зацікавлення тощо.

Ключові слова: дружба, закоханість, Платон, «Федр», «Лісід», антична філософія, філософія любові.

Актуальність теми дослідження обумовлена з ситуацією питання ідентифікації стану любові в українському (ширше – світовому) суспільстві. Що на сьогодні відбувається з любов'ю: девальвація, дефіцит або модернізація? Хоча питання про кризу любові у суспільстві ставилося у історико-філософському дискурсі неодноразово (Платон «Бенкет», Еразм Роттердамський «Книга християнського лицаря»), однак в результаті потужного науково-технічного прогресу, воно стає лунати наразі дедалі більш гостро. Відповідно відбуваються пошуки «рятівних кіл», які допоможуть

зберегти справжнє розуміння тих чи інших феноменів людського існування, в т.ч. і любові, закоханості і дружби. Одним з таких культурних явищ є філософська думка. Саме в ній зберігається мудрість тисячоліть про ключові проблеми людства, які є стрижневими для кожної особистості – зокрема і дружба та закоханість.

Можна зауважити, що охоча існує ряд доволі ґрунтовних та глибоких праць стосовно осмислення дружби та любові у Платона, О. Лосєва, В. Соловйова, Д. Е. Anderson, К. Corrigan, М. J. Lutz, R. L. Mitchell, J. Poulakos, D. A. Ross, В. Ruby, G. Sadler, A. Van de Vijver все ж можемо зауважити, що акцент в них здебільшого робиться на діалозі «Бенкет», тоді як висвітлення даної проблематики в контексті «Федра» та «Лісида» є все ж побіжним, а відтак таким, що потребує детального аналізу, що і ставить за мету представлена наукова стаття.

Спершу треба зауважити, що у діалозі «Федр» філософська картина любові досить відмінна від «Бенкету». Вона обумовлена тим, що в центрі уваги постає не стільки сама любов скільки саме закоханість. Відтак в осмисленні даного феномену вже менше місця займають міфологічні сюжети (в т.ч. і з епосу), літературні твори ліриків та драматургів, натомість погляд на закоханість, точніше сказати, на закоханість містить як оптимістичне, так і песимістичне «забарвлення».

Загалом необхідно відзначити, що в культурно-історичному контексті закоханість століттями сприймалась як почуття, яке розбиває сімейну пару, як адюльтер. Закоханість розділяє те, що було єдиним, і поєднує те, що було роз'єднаним, але висуває при цьому структурну альтернативу стосункам, які існували дотепер. Закоханість – процес, в якому людина, яку ми зустріли і яка відповіла на наші почуття – стає об'єктом нашого пристрасного бажання. І це змушує нас переглянути, переосмислити все наше життя, і, перш за все, своє минуле. І навіть не просто переосмислити, а немовби заново народитися [2, с. 184–195].

Закоханість, на думку Платона, подібна до хворобливого та безрозсудного стану [Phaedr. 231c–d; 233b]. Платон у своїх роздумах про закоханість підходить більш негативно; він акцентує на нездоровому та нерозумному стані людини, яка втрапляє в дискурс закоханості. Закоханість – це неспокійний стан і не «відпочинок», а навпаки, багаторстраждальний шлях, під час якого люблячі опиняються в низці різноманітних випробувань та перевірок на «міцність» їх почуттів. Доречним тут буде пригадати інше порівняння закоханості, а саме порівняння з мисливством, що присутнє у діалозі «Софіст» [Див.: Soph. 222e].

Закоханість має свою неповторну «історію», свій унікальний «час», в якому присутні такі специфічні риси, які не притаманні жодному з екзистенціалів чи феноменів людського існування. Закоханість має свій особливий «шарм», «смак», який не слугуєш ані з дружиною, ані з коханням. Це імпліцитно відображено і у «Федрі». Платон у даному діалозі досить фундаментально досліджує поведінку люблячих в дискурсі закоханості:

1) У закоханих присутнє поєднання сміливості та слабкості [Phaedr. 231c–d];

Суб'єкти закоханості, на думку давньогрецького мислителя, амбівалентні, оскільки вони, з однієї точки зору, ладні на все, аби догодити предмету закоханості, на